

Touwtrekken om Taiwan

Taiwan vormt sinds het einde van de Chinese Burgeroorlog (1922-1949) samen met drie eilandengroepen de Republiek China. In Beijing is men van mening dat Taiwan een afvallige provincie is die op termijn – goedschiks of kwaadschiks – zal worden herenigd met de rest van China. Onder aanvoering van Xi Jinping streeft de Volksrepubliek China steeds nadrukkelijker naar hereniging. Officieel doet de regering van Taiwan in Taipei dit ook, maar dan onder háár banier. De wortels van dit conflict reiken tot ver in het verleden. Ivo van de Wijdeven gidst ons door de geschiedenis van Taiwan.

Bloedorstige barbaren leven er op Taiwan, en het is het geld en de inspanning niet waard om dat bergachtige eiland vol koppensnellers te veroveren. Aldus oordeelde de beroemde Chinese admiraal Zheng He. Die leidde tussen 1405 en 1435 zeven expedities met honderden zeilschepen naar alle hoeken van de Indische Oceaan, maar adviseerde om Taiwan links te laten liggen. Dat hadden de Chinezen al eeuwenlang gedaan – eerdere verkenningstochten waren ook op niets uitgelopen – en dat bleven ze doen. Hier kwam bij dat de Ming-dynastie het keizerrijk in de 16de eeuw dacht te kunnen verdedigen door het af te grendelen en daarom een verbod op zeewaardige schepen uitvaardigde. Zo zette China zichzelf buitenspel juist toen de handel opbloede in de zeeën

rond het Chinese vasteland. De Nederlandse VOC sprong in het gat dat de Ming-keizers creëerden en verkreeg in 1624 na lang diplomatiek overleg toestemming van de gouverneur van de dichtstbijzijnde Chinese kustprovincie, Fujian, om een handelspost op Taiwan te vestigen. Van daaruit hoopte de Compagnie de handel met China en het nabijgelegen Japan te kunnen beheersen.

De VOC ging de strijd aan met de inheemse bewoners en kreeg een aanzienlijk deel van het eiland in handen. Al snel bleek ook dat de vruchtbare grond uitstekend geschikt was om er op grote schaal rijst en suiker te verbouwen, maar de oorspronkelijke bevolking bestond uit jager-verzamelaars die totaal geen ervaring met landbouw hadden. De VOC moedigde daarom Chinese boe-

Taiwan is ruwweg zo groot als België en Luxemburg samen. In vroeger tijden werd het Formosa (Mooi Gevormd) genoemd, de naam die Portugese zee-lieden er in de 15de eeuw aan gaven. Afgebeeld: 17de-eeuwse waterverftekening van het VOC-fort Zeelandia op Nederlands-Formosa (Atlas Blaeu via Wikimedia Commons).

ren en handelaren aan zich er te vestigen, en na een wat moeilijke start groeide Taiwan (toen Formosa genoemd) uit tot een bloeiende kolonie met een grote Chinese gemeenschap en het drukke Fort Zeelandia als kloppend hart.

Ingelijfd in 1683

Intussen waren de Mantsjoes uit noordelijk China er bijna in geslaagd om de Ming-dynastie te verdrijven. In 1661 resteerde alleen Fujian als Ming-bolwerk. Gouverneur Koxinga was een kundig krijgshoofd die het de Mantsjoes jarenlang knap lastig had gemaakt, maar werd uiteindelijk gedwongen de wijk te nemen naar Taiwan, dat maar zo'n 160 kilometer oostwaarts ligt. Na een geslaagde landing schaarde de door de Nederlanders

zorgvuldig opgebouwde Chinese gemeenschap zich direct achter Koxinga, die Fort Zeelandia belegerde. Dat bleef negen maanden lang een onneembare vesting, totdat een Nederlandse overloper wees op een zwakke plek, waarna de verdedigers niets restte dan zich over te geven.

De Nederlandse gouverneur moest voor vertrek een akte tekenen waarmee de Nederlanders Taiwan formeel overdroegen aan Koxinga. Hij en zijn opvolgers hoopten hiervandaan de Ming-dynastie in ere te herstellen, maar de door de Mantsjoes gevestigde Qing-dynastie zat stevig in het zadel en lijfde in 1683 ook Taiwan in. De Qing-keizers – aan de macht tot 1911 – beschouwden Taiwan net als hun voorgangers als een wetteloos eiland met lastige en gewelddadige inheemse stammen. Welbeschouwd strekte hun gezag zich alleen uit over het zuidwesten van het eiland; de Chinese kolonisten daar waren evengoed grotendeels op zichzelf aangewezen. Met veel pijn en moeite produceerden zij suiker, rijst en thee en dolven ze steenkolen en goud.

Modelkolonie van Japan

Net als de Nederlanders in de 17de eeuw lieten in de 19de eeuw de Japanners een begerig oog op Taiwan vallen. Om Westerse grootmachten bij te kunnen benen, moderniseerde het Japanse keizerrijk razendsnel en had het grote behoefte aan grondstoffen. Taiwans strategische ligging aan belangrijke zeeroutes was een mooie bonus.

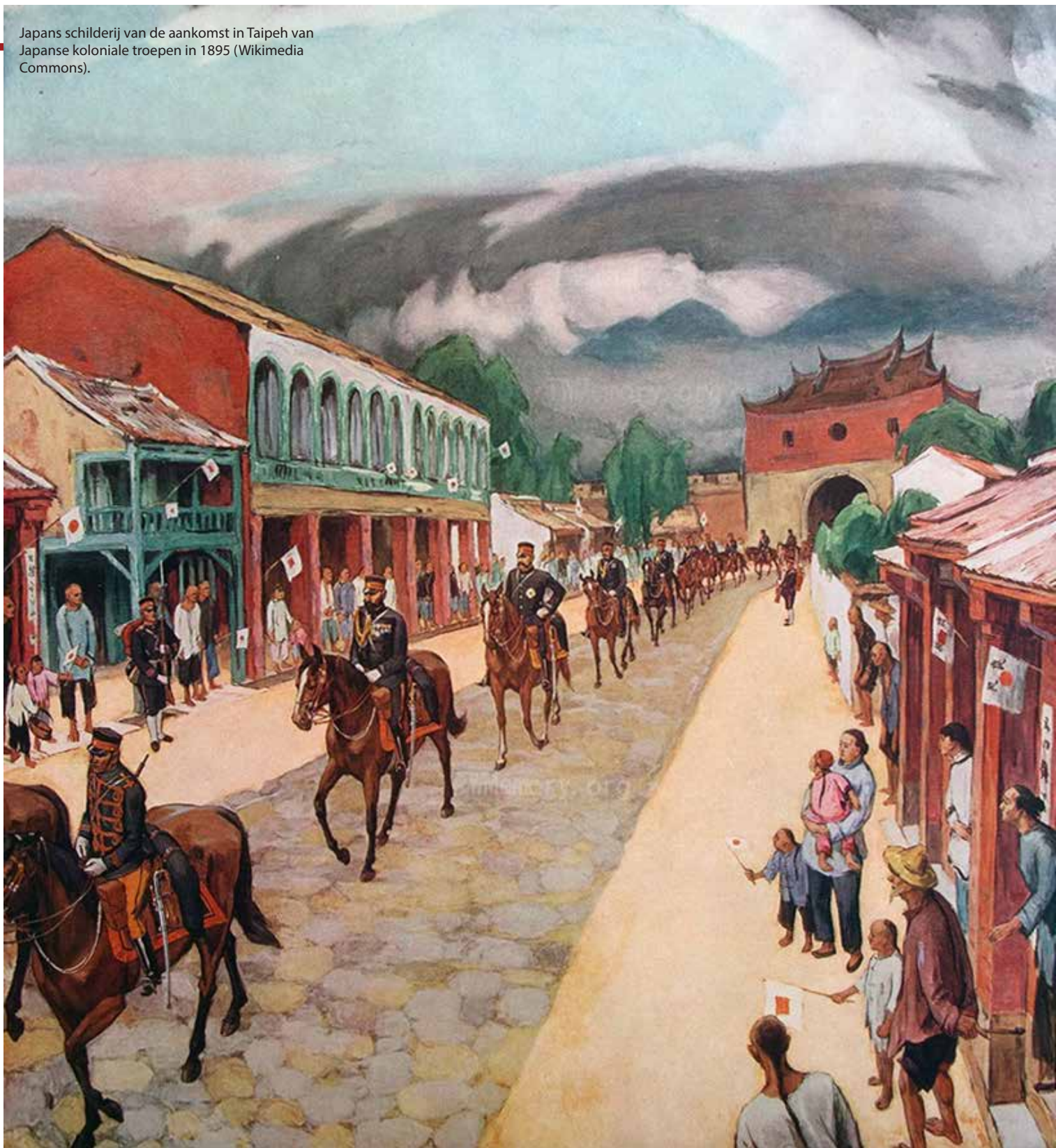
Nadat Japan in 1895 een oorlog met China had gewonnen, eiste het bij de vredesonderhandelingen het eiland op: het werd een Japanse kolonie. Het militaire bestuur ter plaatse maakte korte metten met opstanden van groepjes 'bandieten' die streefden naar onafhankelijkheid of terugkeer van de Qing-dynastie. Onder Japanse heerschappij maakte het eiland een stormachtige economische ontwikkeling door. Taiwan werkte zich in amper vijftig jaar tijd op tot de vierde producent van suiker ter wereld en werd een grote speler op de wereldmarkt voor kolen. Dankzij enorme irrigatieprojecten was ook de productie van rijst sterk toegenomen. In de kustgebieden werden spoorlijnen aangelegd en de Japanners maakten werk van gezondheidszorg en scholing. Taiwan moest een modelkolonie zijn, een toonbeeld van Japans succes.

Tweede Wereldoorlog

In 1931 vielen Japanse troepen het vasteland van China binnen. Hier was sinds 1927 een burgeroorlog gaande tussen de nationalistische Kwomintang onder Chiang Kai-Shek en de Chinese Communistische Partij onder Mao Zedong, maar de meedogenloze Japanse bezetting leidde ertoe dat ze in 1937 de strijdbijl begroeven: beter om samen de bezetter te lijf te gaan.

In 1941 bombardeerden de Japanners de Amerikaanse marinebasis Pearl Harbor. De Verenigde Staten werden zo de Tweede Wereldoorlog ingetrokken en China werd als bondgenoot met open armen verwelkomd in het geallieerde kamp. Tijdens de Conferentie van Caïro (1943) kreeg Chiang Kai-Shek – als nominale leider van China op dat moment – de toezegging dat de geallieerden na de oorlog zouden eisen dat Japan al het geannexeerde Chinese

Japans schilderij van de aankomst in Taipeh van Japanse koloniale troepen in 1895 (Wikimedia Commons).

grondgebied teruggaf, inclusief Taiwan. Na de capitulatie van Japan in 1945 stuurde Chiang dan ook soldaten en ambtenaren naar Taiwan om de macht over te nemen en een Kwomintang-bestuur te installeren. Voor veel Taiwanese was dit een forse tegenvaller, want zij hadden gehoopt op zelfbestuur en niet op een nieuwe kolonisator. Maar *waishengren* (vrij vertaald 'vastelanders') zonder enige kennis van Taiwan kregen

alle belangrijke functies toebedeeld, terwijl door de Japanners opgeleide *benshengren* ('eilanders') als collaborateurs terzijde werden geschoven.

Nationalisten vluchten naar Taiwan

Nadat de gezamenlijke Japanse vijand was verslagen, werd de Chinese Burgeroorlog op het vasteland in volle hevigheid hervat.

Door immigratie is inmiddels 95% van Taiwans bevolking etnisch Chinees, maar er woonden oorspronkelijk andere volken. Op de foto uit ca. 1900 staan enkele van hun krijgers. (Library of Congress).

De communisten rukten steeds verder op en Chiangs nationalistenvoer zochten een veilig heenkomen op Taiwan. Tussen 1946 en 1949 maakten naar schatting 2 miljoen vastelanders de overstreek, een aanzienlijke bevolkingsgroei: Taiwan had aan het einde van de Tweede Wereldoorlog 7 miljoen inwoners geteld.

De spanningen tussen beshengren en waishengren die hieruit voortvloeiden, kwamen in februari 1947 tot uitbarsting: Taiwanese kwamen massaal in opstand. De Kwomintang kondigde de staat van beleg af en drukte de protesten met geweld de kop in. Naar schatting 28.000 Taiwanese kwamen om het leven en zeker 140.000 verdwenen achter de tralies. De staat van beleg bleef van kracht tot 1987.

In 1949 wonnen de communisten de strijd op het Chinese vasteland en riep Mao de Volksrepubliek China uit. Ook Chiang Kai-Shek nam nu met zijn resterende aanhangers de wijk naar Taiwan, dat zo het enige overgebleven stukje van de Republiek China werd. Net als Koxinga 300 jaar eerder hoopte hij daarvandaan een terugkeer te kunnen bewerkstelligen.

Mao had nooit interesse getoond in Taiwan, maar dat veranderde na de vlucht van Chiang. Het eiland werd het laatste puzzelstukje

voor voltooiing van de Volksrepubliek. Zowel Beijing als Taipei claimt sindsdien de rechtmatige regering van héél China te zijn.

'Onzinkbaar vliegdekschip'

Ondanks zijn ondemocratische optreden kon Chiang Kai-Shek rekenen op Amerikaanse steun. Tijdens de Koude Oorlog was de Republiek China namelijk een welkome bondgenoot tegen het oprukkende communisme. In de ogen van de Amerikanen was Taiwan 'een onzinkbaar vliegdekschip' om Mao's Volksrepubliek in bedwang te houden en zij leverden diplomatieke, economische en militaire steun.

Dit noopte Mao tot een tegenzet. Een jaar na zijn succesvolle interventie in de bloedige Koreaanse Oorlog (1950-1953) veroverde Mao's Volksleger een paar kleine eilanden in de Straat van Taiwan op Chiangs nationalistenvoer. De Amerikanen kwamen tussenbeide in deze Eerste Taiwan crisis. Washington en Taipei sloten een wederzijds defensieverdrag en de Amerikaanse president kreeg bovendien carte blanche van het Congres om militair in te grijpen bij een gewapende aanval op Taiwan.

Mao bleek vasthoudend. In 1958 kwam het Volksleger opnieuw in actie, ditmaal om de Taiwanese eilandengroepen Kinmen, Matsu en Wuqiu te veroveren, vlak voor de kust van China. Die poging mislukte. De VS leverden tijdens deze Tweede Taiwan crisis essentiële militaire steun aan de Republiek China, maar vochten zelf niet mee.

Sinds 1958 is er sprake van een ongemakkelijke status quo in de Straat van Taiwan, hoewel de Amerikaanse opstelling veranderde. In de jaren '70 zochten de Amerikanen namelijk toenadering tot de Volksrepubliek in een poging een wig te drijven tussen Beijing en Moskou. Uiteindelijk erkenden de VS in 1979 de Volksrepubliek China en werd het defensieverdrag met Taiwan opgezegd. Maar de Amerikanen lieten Taiwan niet vallen. Hun beleid is er sindsdien een van 'strategische dubbelzinnigheid': de Amerikaanse wet verplicht de regering om Taiwan militair te helpen bij een aanval, maar het wordt bewust in het midden gelaten in welke mate.

De Kwomintang maakte decennialang de dienst uit op Taiwan, dat onder president Lee Teng-hui (1988-2000) een democratie werd. In de periode 2000-2008 en sinds 2016 is de Democratische Progressieve Partij aan de macht, die de beshengren vertegenwoordigt. De 23 miljoen inwoners van Taiwan drijven politiek gezien steeds verder af van de Volksrepubliek China. Beijing ziet deze onafhankelijke koers met lede ogen aan en wil koste wat kost voorkomen dat Taipei afstand neemt van China en daarmee van de gedachte dat er slechts één China is. Dat zorgt voor sterk oplopende spanningen.

Ivo van de Wijdeven is historicus en analist. Hij schreef onder meer over China in *De macht van het verleden. Geschiedenis als politiek wapen* (Unieboek/Spectrum, 2022).

VERDER LEZEN

► **Jonathan Manthorpe**, *Forbidden Nation. The History of Taiwan*, Palgrave Macmillan, 2008